

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ**

ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ ԱՐԱՄ ԱՇՈՏԻ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՔՆԻՇՆԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

ԺԲ.00.02. - «Հանրային իրավունք» մասնագիտությամբ
իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ 2016

Ատենախոսության թեման հաստատվել է
Հայաստանի Հանրապետության պետական կառավարման ակադեմիայի գիտական
խորհրդում:

Գիտական ղեկավար՝

Իրավաբանական
գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Ա.Շ. Հարությունյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

Իրավաբանական գիտությունների դոկ
տոր, պրոֆեսոր
Գ.Մ. Բաղիրյան

Իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ
Ա.Ս. Հայրապետյան

Առաջատար կազմակերպություն՝

**Հայաստանի Հանրապետության
Ոստիկանության կրթահամալիրի
ակադեմիա**

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2016 թվականի մարտի 18-ին, ժամը 16:00-ին ՀՀ ԲՈՂ-ի՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական կառավարման ակադեմիայում գործող Իրավագիտության 041 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0028, ք. Երևան, Կիևյան 8):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքվել է 2016 թվականի փետրվարի 16-ին:

**Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Խաչատրյան**

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի արդիականությունը: Ժամանակակից սահմանադրությունում ենթոդպետություններին համարվում են ինքնիշխանությունը պետության հիմնական քննադատության գրիչներին համարվում են:

Դավերաբերում է նաև ՀՀ Սահմանադրությանը, որի 1-ին հոդվածը հռչակում է Հայաստանի Հանրապետությունը ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական և իրավական պետություն:

Որպես սահմանադրական մարզում ենթոդպետության հիմնարար սկզբունք՝ ինքնիշխանությունն առավել լրմանում էրևելակետում, քան իրարատահայտում է պետական իշխանության ներքին գերակայությունում և լի իշխանությունն և արտաքին անկախությունը, որն էական է պետության կազմակերպման մեղադրումն էության համար:

Չնայած այն հանգամանքին, որ սահմանադրական հիմնադրամասում և սոցիալական մոմենտում և հոդվածում է ներդրումը, այնուամենայնիվ, Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի կողմից 1990 թվականի հոգոստոսի 23-ին ընդունված Հայաստանի անկախության մասին հռչակագրով և Հայաստանի Հանրապետության 1995 թվականի հոկտեմբերի 5-ի Սահմանադրությամբ (2005 և 2015 թվականներին փոփոխություններով) ինքնիշխանությունը նորոգվող իրարակվելուց և կապվելուց որպես սահմանադրական հիմնարար արժեք սահմանադրական այլ արժեքներին համակարգում: Այսպես, օրինակ, ՀՀ Սահմանադրության 1-

ին հոդվածի արամբանությունը շրջանակում Հայաստանի Հանրապետության նոր պետական պետության հռչակում են ենթադրում է, որ ինքնիշխան իրավական պետության հարաբերակցությունն ինքնիմաստանշում է ընդհանրապես իրավական պետության հռչակում են ենթադրում է, որ ինքնիշխան իրավական պետության հարաբերակցությունն ինքնիմաստանշում է ընդհանրապես իրավական պետության հռչակում են ենթադրում է, որ ինքնիշխան իրավական պետության հարաբերակցությունն ինքնիմաստանշում է ընդհանրապես իրավական պետության հռչակում են ենթադրում է, որ ինքնիշխան իրավական պետության հարաբերակցությունն ինքնիմաստանշում է ընդհանրապես իրավական պետության հռչակում են ենթադրում է:

Այդ հանգամանքով պայմանավորված՝ անհրաժեշտ է մեթոդաբանական նորմոտեցում և ներքին ցարքերի պետության ինքնիշխանությունը պետության իրավական երևույթի հետազոտության մասնակ: Այն հայտ է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական կարգավորումներ իրարից արգազում են իր շրջանակում ինքնիշխան պետության մասնահամարական սկզբունքն էական գարգում է ստացել լրջացիկ օրենսդրությամբ: Հետևաբար, պետության ինքնիշխանությունը և պետության անցման հարցերն անհրաժեշտ է տեսականորեն իմաստավորել՝ հատկապես պետության ինքնիշխան իրավունքներին որոմատիվային ամրագրման տեսանկյունից:

Պետության ինքնիշխանության սկզբունքի ամրապնդման բոլոր դրոթայ «պետական ինքնիշխանություն», «ժողովրդական ինքնիշխանություն» և «ազգային ինքնիշխանություն» եզրույթներին իրավական բովանդակությունը ներմատիվ գործառույթային դեր-

րական տարությունը պատմական գարգամներն թաքցնում են օրակվել են որոշակի փոփոխություններին, և, չնայած ՀՀ Սահմանադրությունը, ինչպես նաև ընթացիկ օրենսդրությունն ամրագրում են նորույթներին ինքնիշխանության անցման հարցերն անհրաժեշտ է տեսականորեն իմաստավորել՝ հատկապես պետության ինքնիշխան իրավունքներին որոմատիվային ամրագրման տեսանկյունից:

Այդուհանդերձ, արդի ժամանակաշրջանում Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության ներքին մաստավորումը, դրա իրավական բովանդակության սահմանում ընդհանրաժեշտ է պետության ներքին և արտաքին գործունեության արդյունավետության ներքին արգամն համարի ամպատասխան երաշխիքներին և կարգավորման, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության պետական կառուցվածքի անազգային անվտանգության հիմնական շրջանակներին գիտական հետազոտված և աննպատակով:

Վկայակոչված հիմնախնդիրներին առումնասիրության անհրաժեշտությանը նման վկայումբ է տեսնախոսության թեմայի արդիականության մասին: Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի շրջանակներում արմատավորված տեսական մոտեցումների արդյունքում առաջ է եկել նաև «ինքնիշխանություն» եզրույթի վերաբերյալ Վիտթե՝ պայմանավորված ալդրի ասկացության բովանդակային համագործառնության շահնակության նկատմամբ լուրջագրիչների «պետական ինքնիշխանություն», «ժողովրդական ինքնիշխանություն» ու «ազգային ինքնիշխանություն» եզրույթների բովանդակային տարբերի միաստանում: Բացի այդ, նկատվում են նաև «պետական ինքնիշխանություն» և «պետության ինքնիշխանության վերաբերյալ» հասկացությունների ձևախեղման միտումներ, ինչի արդյունքում առաջ է եկել նաև ինքնիշխանության բովանդակային սահմանների առումնասիրության անհրաժեշտությունը:

Այսպիսով, ինքնիշխանության գործառնության ներկայացուցչականությունների զարգացումները, ինքնիշխանության բովանդակային սահմանների ձևախեղումները, հայրենական իրավական համակարգում ինքնիշխանության միասնական իրավական մոտեցումների բացակայությունը, ինքնիշխանության նոր պետականացման արդյունքում իրավական ներույթների թերի իրավաբանական կազմակերպությունը, Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանափակված իրավունքների սահմանափակումները և հասկացությունների ձևախեղումները, ինչն էլ վկայումբ է տեսնախոսությանը նման արդյունքների մասին:

Ատենախոսության հետազոտության օբյեկտը կազմվում է պետության ինքնիշխանության ու ինքնիշխան իրավունքների երաշխավորման ընթացքում առաջացող և քաղաքական ու իրավական համակարգերի ձևավորման հետ առնչվող հարաբերությունները, ինչպես նաև միջազգային իրավական և սահմանադրական այն կառուցակարգերը, որոնք վերաբերում են պետության ինքնիշխանության սահմանադրական արժեքներին, Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական կարգավորումների բովանդակությունից ենթադրվող պետության ինքնիշխանության իրականացման հիմնահարցերին:

Հետազոտության առարկան հասնում է նաև Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության և պետության ինքնիշխան իրավունքների իրականացման, այդ թվում 2005 ու 2015 թվականների սահմանադրական կարգավորումների ընթացքում առկա հիմնախնդիրներին տեսական-իրավական վերլուծության արդյունքները և սահմանադրական արդարադատական պրակտիկան, ինչպես նաև պետության ինքնիշխանության լիարժեք երաշխավորման ներհամարժեք մոտեցումների ու գիտական տրենդի մասնավորված առաջարկությունների մշակումը:

Հետազոտության նպատակն ինչն էր: Ատենախոսությանն պատկանելու ցանկացող հասարակական և քաղաքական կյանքի զարգացմանը գործնական ինքնիշխանության բովանդակային մոտեցումների, դրանց միասնական ձևավորված պետության ինքնիշխանության դրսևորման նորմների ու դրա երաշխիքների միջոցով հայրենական իրավական համակարգում ինքնիշխանության սահմանադրական կարգավորումների առանձնահատկությունները դրանց տրամաբանության կազմակերպմանը առաջարկել ինքնիշխանության սահմանադրական երաշխիքների իրականացման առնչությամբ ազդեցիկ մասնախնդիրներին այնպիսի մոտեցումներ, որոնք նկատմամբ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական արժեքներին տրամաբանական պետական, ժողովրդական և ազգային ինքնիշխանության լիարժեք երաշխավորմանը:

Հետազոտությունը լիարժեք գործնական նպատակով կատարվում է շատ ուսումնասիրության նույնատեսակի տրենդները՝

- որոշել ինքնիշխանության եզրույթի տեղն ու դերը սահմանադրական իրավունքի գիտության մեջ հաշվի առնելով իրավական այդ կատեգորիայի վերաբերյալ առկա գիտական տարբեր պատկերացումների զարգացման դինամիկան,

- հիմնավորել ինքնիշխանության առանցքային նշանակությունը սահմանադրական իրավունքի համակարգում և բացահայտել միջազգային ինտեգրմանն ու աշխարհաքաղաքական գործընթացների խորացմանը զուգընթացցի հայտնեցնել պետության ինքնիշխանության բովանդակային փոփոխությունները, դրանցով պայմանավորված՝ ինքնիշխանության գործառույթային ներկայատարումը ներկայիս իրավաբանական պայմաններում:

- հետազոտել ու սպառնալիցներ կայացնել Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության որպես քաղաքական և իրավական երևույթի իրավաբանական հիմնախնդիրները, բացահայտել այդ հիմնարկի նշանակությունը զարգացման հետևանքով 2015 թվականի սահմանադրական բարեփոխումների համատեքստում,

- համակարգված տեսչություններ կայացնել ինքնիշխանության որպես սահմանադրական հիմնարկի ստատիստիկական ցուցանիշները, ուսումնասիրել վերջիններիս բովանդակային նշանակությունն ու առանձնահատկությունները,

- ուսումնասիրել Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության բնութագրիչները և գործառույթային նշանակությունը սահմանադրաիրավական ժամանակակից ընկալման պայմաններում,

- բնորոշել Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության երաշխիքները և բացահայտել դրանց իրականացման հարցերը, օրենսդրական հիմնախնդիրներն ու դրանց զարգացման արդիվիտումները ներկայիս սահմանադրական բարեփոխումների համատեքստում,

- բացահայտել ինքնիշխանությունը սահմանադրական իրավունքի գիտության համակարգում. ժողովրդական, ազգային ու պետական ինքնիշխանության հարաբերակցության հիմնախնդիրները և առաջարկել դրանց լուծումներ,

- անցկացնել համալիր հետազոտություններ Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխան իրավունքների բովանդակային սահմանների և դրանց իրագործման հիմնախնդիրների առնչությամբ,

- ուսումնասիրել պետության ինքնիշխանության և միջազգային կազմակերպությունների վերաբերյալ պետության հարաբերակցության հիմնախնդիրները և դրանց հարաբերակցության սահմանադրական արդարադատության պրակտիկայում,

- ինքնիշխանության հիմնախնդրի համատեքստում ուսումնասիրել մարդու իրավունքների սահմանադրական կարգավորման հիմնահարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում,

- հետազոտել ինքնիշխանության հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական նոր կարգավորումների համատեքստում կատարելով տեսական-իրավական վերլուծություն պետության ինքնիշխանության բովանդակային սահմանների հստակեցման առնչությամբ:

Ատենախոսության թեմայի շակվածության ստորաձևերը և տեսական հիմքը:

Ինքնիշխանության սահմանադրաիրավական հետազոտության հիմնախնդիրները, դրանց ցուցանիշների, հատկանիշների, բնութագրիչների երաշխիքների վերաբերյալ ուսումնասիրություններն էլ պետական վե:

Չնայած այն հանգամանքին, որ տարաբնույթի սպեկտրով դրանք մշտապես գտնվել են նյութական, այնպես էլ արտասահմանյան իրավագետների ու պետության նկատմամբ, այնուամենայնիվ, դրանց հետազոտումը սահմանադրական կարգավորումների համատեքստում ուղեկցված է միջազգային իրավաբանական հիմնախնդիրներով:

Հետազոտության առարկա հարցադրումներն որոշակիորեն ուսումնասիրվել են օտարերկրյա իրավագետների կողմից, սակայն, ինքնիշխանության հիմնահարցերի առնչությամբ միանշանակ մոտեցում այդպես էլ չի ձևավորվել, ավելին, ինքնիշխանության բովանդակային սահմանների հիմնահարցն ընդհանրապես չի քննարկվել մասնագիտական գրականության շրջանակներում:

Հայրենական իրավագիտության շրջանակներում ուսումնասիրվել են սույն հարցադրումների միայն առանձին կողմեր, իսկ ՀՀ իրավական համակարգում ինքնիշխանության հայեցակարգային հակասությունները, ինչպես նաև սահմանադրաիրա-

վական երաշխիքներն ու դրանց իրացման հիմնահարցերը ընդհանրապես չեն ուսումնասիրվել: Բացակայում են ուսումնասիրություններ նաև ինքնիշխանության երաշխավորման ու պաշտպանության սահմանադրական կառուցակարգերի զարգացման միտումների առնչությամբ:

Պետության ինքնիշխանության բովանդակության ու բնութագրիչների տեսական-իրավական վերլուծության, դրա սկզբունքների, հասկանիշների, երաշխիքների, ինչպես նաև պետության ինքնիշխան իրավունքների հետ հարաբերակցության և նմանաբնույթ այլ հարցերի գիտական հետազոտության առնչությամբ մեծ ներդրում ունեն հայ իրավագետներ Ն.Ա. Այվազյանը, Ս.Ա. Ավսյանը, Ա.Հ. Երիցյանը, Գ.Բ. Դանիելյանը, Ռ.Վ. Ենգիբարյանը, Է.Վ. Թադևոսյանը, Հ.Մ. Խաչատրյանը, Լ.Մ. Կարապետյանը, Ա.Շ. Հարությունյանը, Գ.Գ. Հարությունյանը, Գ.Ս. Ղազինյանը, Վ.Ռ. Նազարյանը, Գ.Հ. Սաֆարյանը, Վ.Վ. Ստեփանյանը և այլք: Վերջիններիս գիտական եզրահանգումներն ու նկատառումները մեծաթիվ են, ուստի դրանք ևս հանգամանորեն ուսումնասիրվել և նկատի են առնվել սույն աշխատանքում:

Թեմայի առանձին հարցադրումներ բացահայտված են նաև միջազգային կազմակերպությունների զեկույցներում, բանաձևերում և այլ իրավական փաստաթղթերում:

Բնականաբար, սույն աշխատանքի տեսական հիմքերն ընդունվելանուարերկրյա ճանաչված իրավագետների հետազոտությունները, որոնց աղբյուր մկարելի է առանձնացնել Մ.Վ. Բազալյի, Ա.Ա. Բեգուզովայի, Ա.Ա. Բելկինայի, Ն.Բ. Գրաչովի, Ն.Վ. Կոնոպինայի, Վ.Ա. Դորոգինայի, Վ.Դ. Ջորկինի, Ե.Բ. Կոզլովի, Օ.Ե. Կուտաֆինի, Ս.Բ. Կուկուշկինի, Վ.Օ. Լուչինի, Ի.Դ. Լևինայի, Վ.Վ. Նևինսկու, Յու.Ա. Տիխոմիրովի, Պ.Բ. Սավիցկու, Բ.Ս. Էբզևի, Բ.Ս. Շևցովի, Մ.Ն. Մարչենկոյի, Վ.Բ. Չիրկինի և այլոց գիտական աշխատությունները:

Բացի դրանից, քանի որ ինքնիշխանության հիմնախնդիրներն ունեն ընդհանուր աղերսներ միջազգային իրավունքի հետ, ուստի հետազոտության տեսական հիմք են հանդիսացել նաև այդ ոլորտի հայտնի իրավագետներ, մասնավորապես, Վ.Հ. Հովհաննիսյանի, Վ.Վ. Քոչարյանի, Է.Վատելյայի, Վ.Գ. Վիշնյակովայի, Վ.Է. Գրաբարի, Գ.Վ. Իգնատենկոյի, Վ.Ա. Կարտաշկինի, Ա.Ա. Մոխեսևի, Ս.Վ. Չերնիչենկոյի և այլոց աշխատանքները:

Ատենախոսության աղբյուր գիտական նորմատիվ իրավական հիմքը: Ատենախոսության համար նորմատիվ իրավական հիմք են հանդիսացել Հայաստանի շահանքային տնտեսության Սահմանադրությունը (2005 և 2015 թվականների փոփոխություններով), Հայաստանի Հանրապետության օրենքները, ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումները, ինչպես նաև աշխատանքի հիմնական որոշումներին վերաբերող հայ իրավական հուշարձանները և Հայաստանի Հանրապետության այլ իրավական ակտերը:

Միաժամանակ, հետազոտության ժամանակ լայնորեն կիրառվել են պետության ինքնիշխանությանն առնչվող միջազգային իրավական փաստաթղթերը, միջազգային ատարանների դատական ակտերը, միջազգային կազմակերպությունների տարանջատիչ դրակցական մարմինների՝ հետազոտության օբյեկտին նառարկային առնչվող ակտերը, ինչպես նաև տարերկրյա պետությունների հիմնական օրենքներն ու ընթացիկ օրենսդրությունը:

Վերլուծությունների հիմքում դրված են ինչպես վերջին տարիներին մշակված ու շրջանառության մեջ դրված սահմանադրական փոփոխությունների նախագծեր, այնպես էլ այնպիսիք, որոնք մերժվել են: Որոշ դեպքերում ուսումնասիրվել են նաև սահմանադրական բարեփոխումների առնչությամբ պատասխանատված պաշտոնական մեկնաբանությունները, միջազգային փորձագետների եզրակացությունները և այլն:

Ատենախոսության ներդրաբանական հիմքերը: Հետազոտության ընթացքում միևնույն փորձի սահմանափակումներ են կիրառվել են ինչպես ընդհանուր (ինտուկցիա, դեդուկցիա, անալիզ, սինթեզ), այնպես էլ հատուկ (համակարգային վերլուծության, դիալեկտիկական, պատմական) մեթոդները:

Հետագոտությանը նթացքում լայնորեն օգտագործվել է համեմատական իրավական մեթոդը:

Այս մեթոդները հիմնականցված կիրառումը հնարավորություն է տվել ընտրված օբյեկտը համակողմանի ու ամբողջական հետազոտելու համար, մասնավորապես, համեմատական իրավական մեթոդի օգտագործմամբ վերլուծվել են մեր երկրի և օտար երկրյա պետությունների հումաբուխ կազմակերպությունների կողմից ինքնիշխանության հիմնախնդիրների լուծման տղոդության բառաջարկված ընդհանուր լուծումները, բացահայտվել են «ինքնիշխանության» եզրույթի նորոգված նկարագրում ու կիրառման միտումները, ինչպես նաև հայրենական իրավական համակարգում «պետության ինքնիշխանություն», «պետական ինքնիշխանություն», «ժողովրդական ինքնիշխանություն», «ազգային ինքնիշխանություն», «պետության ինքնիշխան իրավունքներ» և «ինքնիշխանության երաշխիքներ» եզրույթների իմաստային նշանակությունն ու բովանդակային սահմանները, արձանագրելով ինքնիշխանության միասնական հայեցակարգի բացակայության և, որպես տրա հետևանք ինքնիշխանության սահմանադրաիրավական երաշխիքների չարդյունավետ իրացման փաստը սահմանադրական բարեփոխումների գործընթացում:

Ատենախոսության գիտական նորությունը նպատակային է երկայացվող իմաստը: Աշխատանքում «ինքնիշխանություն» եզրույթը ընդհանրվել է որպես համալիր առումնապիտանառարկա՝ իր պատմական զարգացման ամատեքստում և ինքնիշխանության կանկառուցակարգերի իրացման հիմնախնդիրների լուծման երբ: Հետագոտման առարկա եղարձել նաև ինքնիշխանության բովանդակային սահմանների հիմնահարցը, բացահայտվել են դրանց ճանախեղման արդի մարտահրավերները, ինչպես նաև հիմնավորվել է այդ սահմանների սահմանափակ բնույթը: Աշխատանքի շրջանակներում բացահայտվել են Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության սահմանադրական կարգավորման առանձնահատկությունները, որոնք պայմանավորված են տարբեր պատմական ժամանակահատվածներում իր գործառնության իտերակատարմամբ, հիմնավորվել են «ինքնիշխանություն» անմիջական գործողությունն նպատակային հիմնական հնարավորությունները:

Աշխատանքի շրջանակներում հետազոտվել է ինքնիշխանության սահմանադրական կարգավորումների հայրենական հայեցակարգը, բացահայտվել վերջինիս արմատական հիմնախնդիրները և դրանց առաջացման պատճառները: Ուսումնասիրվել են նաև ինքնիշխանության սահմանադրաիրավական կառուցակարգերի իրացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետության կողմից ստանձնած միջազգային իրավական նպարտավորությունները: Աշխատանքում բացահայտվել են ինքնիշխանության պաշտպանության սահմանադրական կառուցակարգերի զարգացման արդի միտումները:

Արդյունքում՝ կատարվել են նշմային տեսական գրահանգումներ, այլև ներկայացվել են ինքնիշխանության ապահովման ու երաշխավորման սահմանադրական կառուցակարգերի կատարելագործման միջարք գործունե առաջարկություններ:

Ատենախոսությունում կատարված հետազոտության արդյունքներով պաշտպանության են ներկայացվում միջարք գրահանգումներ, տեսական հիմնադրությունները ընդհանրացված առաջարկություններ, որոնք հանդիսանալով **գիտական նորություն**, հանգում են հետևյալի.

1. Ատենախոսությունում համակարգված տեսքով ներկայացնելով քաղաքական-իրավաբանական ինքնիշխանության հարաբերակցության հիմնախնդիրները, հիմնավոր է համարվել այն եզրահանգումը, որդրանց փոխադարձ կապը պայմանավորված է այդ եզրույթների դիպլեկտիկ միասնությանը, որտեղ ինքնիշխանությունն արտահայտվում է իրավաբանական կառուցակարգի կողմից պայմանավորված, ինչը նշանակում է, որ ինքնիշխանության իրավաբանական կողմը չի կարող գոյություն

յունունենալառանցիրականքադաքականհիմքերի, կամհակառակը, պետություն- նրինքնիշխանչե, եթեառնվազն սահմանադրական կարգավորումներով չհերաշխավորվումքադաքականիշխանությունննրամարմիններհիամակարգի ինս- տիտուցիոնալգերակայությունը:

Աշխատությունումհիմնավորվելէնալանգադաքաբար, որպետությունինքնիշխա- նություննունիքքադաքական-իրավականբնույթ, ընդորում, մի կողմից, այն բնու- թագրվում է որպես պետությանիրական, անհրաժեշտորոշիչհատկանիշ, իսկ մյուս կողմից, նրա քադաքականինքնիշխանությունը դիտարկվում է իբրև պետականիշ- խանությանկամքինքնուրույնըրկնորում, որնարտահայտվումէ պետության ինքնիշ- խանիրավունքների, այդթվում նրամարմինների լիազորությունների իրաց- մանհնարավորությամբ:

2. Բացահայտելովինքնիշխանության՝ որպեսպետության առանձնահատուկ հատկանիշիբովանդակությունհիմնահարցերը, հետազոտությանարդյունքներովառաջարկվելէինքնիշխանույթ- յանեզրույթիհետկալբնորոշումը.այն ընկալվում է որպես իշխանությանիրավազ- րությունկրելուփաստացիհիմքուդարաիրականացմանիրականհնարավորույթ- յունկբնութագրվումէմեկըմյուսիհետփոխկապակցվածումեկըմյուսինփոխլրաց- նողհատկանիշների գերակայությանկամգերագույնիշխանությաննառկայությանինք- նուրյնությանկամարտաքինանկախությանմիասնությամբ, ինչը նշանակում է, որ ա) առանցսեփականգերագույնիշխանության, պետությունըչիկարողլինելանկախմի- ջազգայինհարաբերություններում: բ) առանցանկախության գոյություննչունիպետա- կանիշխանությանգերակայություն:

3. Ինքնիշխանության սկզբունքներիուհատկանիշների փոխգործակցության հիմ- նախնդիրների համատեքստում աշխատանքում հիմնավորված են համարվում հետևյալ եզրահանգումները.որ.ա) պետականինքնիշխանությաննկատմամբժ- ուրվորականինքնիշխանությանառաջնայնությանսկզբունքի իրացման պարագայում չի կարող ժողովրդիիշխանությունըհակադրելպետությանը, որըստեսականորեն նույնպես անհնարինէ, բ) միջազգայինիրավունքըչթեսահմանափակումէ պետությանինքնիշխանությունը, այլմիայնդարաիրականացումը, ինչը նշանակումէ, որմիջազգայինիրա- վականնորմերովինքնիշխանությանսահմանափակությանտարրերիամրա- գրմամբպետությունըիրականացնումէիրանսահմանափակինքնիշխանությունընիշխ անությունկրողիկամբը:

4. Ատենախոսությունումմիանգամայննորովիեներկայացվել«պետականինք- նիշխանություն», «ժողովրդականինքնիշխանություն»ու«ազգայինինքնիշխա- նություն»հասկացություններիհարաբերակցության հիմնախնդիրներընորանց իրացման ուղիները: Ատատենախոսության հիմնավորվածեհամարվումայնդիրքորոշումը, ըստորի պետականինքնիշխանությունն ունիածանցալբնույթ, սակայն, եթեպետականիշխա- նությանմեջարտահայտվումէողջժողովրդի ուպետությաննկամբը, ապաժո- դովրդիինքնիշխանությունինքնեկնեկայացնումէժողովրդիկողմիցպետականողջիշ խանությանիրավաքաներեւուփաստացիտնօրինում, քանիորժողովուրդնէհանդես գալիսիբրևայդիշխանությանմիակաղբյուրուկրողը:

Միածամանակ, հիմնավորվել է այն գաղափարը, որ այդ հասկացությունները բովանդակային առումով համարժեքչեն, սակայն դրանք սերտորենփոխկապ- վածենուփոխգործակցումենիասնականհամակարգում, և այդպիսիմիասնականութ- յուննենթադրումէ, որինքնիշխանությանուլթեկտուկրողը միածամանակ հանդիսա- նումենժողովուրդը, ազգը, պետությունը:

5. Ատենախոսությունումպաշտպանության է ներկայացվել այն եզրահանգումը, որ պետություննիրինքնիշխանիրավունքներըտիրապետումէսեփականկամբով, այլոչթեորնէպետությանկամայլուրյեկտիորոշմամբ, ինչը նշանակում է, որ, մի կողմից, ինքնիշխանիրավունքներկարողէլրելայնպետությունը, որինքննուրույնսահմանումէսեփականիրավականկարգավիճակը, մյուս կողմից, պետությանինքնիշխանիրա-

վումքները նկատվում են որպես պետության հիմքն իշխանության իրավաբանական և բովանդակության տարր:

Այդ եզրահանգման համատեքստում մեղմելով հետազոտության արդյունքներից առաջարկվել է Հայաստանի Հանրապետության հիմքն իշխանության իրավունքների հետևյալ բնույթները, որոնք ձեռք են բերվել սեփական կամ քննված, մարմնավորում են պետական իշխանության անկախության և ինքնիշխանության իրացումը, պատմականորոշակ ժամանակաշրջանում հայտնող վրդիպահանջ մունքներով կանխորոշվում այս կամ այն իրավունքի առկայությունը:

6. Ատենախոսությունում, համակարգված տեսքով ներկայացնելով պետության հիմքն իշխանության երաշխիքների բովանդակությունն ու գաղափարական հիմքերը, առաջարկվել է այդ եզրույթի հետևյալ բնորոշումը, որոնք են ընկալվում են որպես ինքնիշխանության ապահովման այնպիսի միջոցներ, որոնց միջոցով պետությունը կանխարգելում կամ մեղմացնում է իր հիմքն իշխանությանը եմոտիվ ձեռնարկներ կամ իրական սպառնալիքները: Միաժամանակ, աշխատանքում հիմնավորվել է այն դիրքորոշումը, որ Հայաստանի Հանրապետության հիմքն իշխանության իրավական, քաղաքական, հոգևոր և տնտեսական երաշխիքներն ապահովում են նախ և առաջ նախնականությանը, ինչպես տության հիմքն իշխանության իրավական բովանդակությունը:

7. Հայաստանի Հանրապետության հիմքն իշխանության և միջազգային կազմակերպությունների վերաբերյալ պետության հարաբերակցության հիմնական սկզբունքներն այս դիրքորոշումը, որպես տությունը չի կարող մասնակիորեն կամ ամբողջությամբ իր հիմքն իշխանությանը, քանի որ ինքնիշխանության մոտավաճ է միայն պետությունը և այն հանդիսանում է վերջինիս առանձնահատուկ հատկանիշը, իսկ միջազգային կազմակերպություններին Հայաստանի Հանրապետության հիմքն իշխանության իրավունքների որևէ կերպ փոխանցումը չի կարող իտարկվել որպես պետության հիմքն իշխանության սահմանափակում կամ պետության միջազգային իրավասուբյեկտության կորուստ, քանի որ ինքնիշխանությունը կարող է դադարել միայն տվյալ պետության ժողովրդի կամ ամբողջ ահայտման արդյունքում:

8. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության նորմերի համակարգված վերլուծությունից նկատվում է պետական միջազգային կազմակերպություններին որոշակի իրազորություններ և տենախոսությունում հիմնավորվել է այն դիրքորոշումը, որ ա) միջազգային կազմակերպություններին անդամակցելիս վերջինիս փոխանցվում են գործառնական բնույթի այնպիսի միջազգային կազմակերպություններ, որոնք կազմում են պետության հիմքն իշխանության մաս, բայց չեն ինքնիշխանության տարր, բ) սահմանադրական իրազորություններին փոխանցումը պայմանավորված է աշխարհաքաղաքական ժամանակակից պայմաններում միջազգային կազմակերպություններին այնպիսի ինտեգրացիայի հարկանազմամբ, որոնք համընկնում են հենց պետություններին միջազգային ներգրմանն ուղղված ինտեգրացիայի, գ) միջազգային հարաբերություններում կամ արտաքին քաղաքականության առանձին գործունեությունները գործության պայմաններում իրազորություններին փոխանցումն սահմանափակված է հենց պետության գործունեության համար կանխավաճ է այնպիսի գործընթացների հետ, որոնք չհամաչափ են գործություն կարող են ունենալ պետություններին վրա:

9. Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական ժամանակակից կարգավորումներ իջրջանակում միջազգային իրավունքի նորմերի հետ դրանց հարաբերակցության տեսանկյունից պետության հիմքն իշխանության սահմանադրաիրավական ժամանակակից ընկալում են ինքնուր բովանդակային

իմաստ հաղորդելու նպատակով հիմնավորվել է այն դիրքորոշումը, որ չի կարելի միջազգային իրավունքը մշտապես դիտարկել որպես պրիմատ (գերակա) կամ պետության ինքնիշխանությունը բացարձակ անսահմանափակ:

Այսեզրահանգում մեր պայմանավորված հիմնավորվել են հետևյալ առաջարկությունները, ըստ որոնց, նախ, առաջարկվել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2015 թվականի փոփոխություններով) 19-րդ հոդվածի և 81-րդ հոդվածի 1-ին մասերն ուժը կորցրած ճանաչել, այնուհետև, Սահմանադրության 204-րդ հոդվածի 3-րդ մասով և 205-րդ հոդվածով ամրագրված դրույթները հստակեցնելու ու դրանցում պակաս ներքին հակասությունները բացառելու նպատակով նաև առաջարկվել է կամուժը կորցրած ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2015 թվականի փոփոխություններով) 205-րդ հոդվածը, կամ Սահմանադրությունը լրացնել նոր 221-րդ հոդվածով հետևյալ բովանդակությամբ. «Հոդված 221. Մինչև Սահմանադրության 205-րդ հոդվածի ուժի մեջ մտնելը վերաբերական միջազգային կազմակերպություններին 19-րդ հոդվածի Հանրապետության անդամակցության միջազգային պայմանագրերի գործողությունը շարունակում են մնալ ուժի մեջ մինչև այդ պայմանագրերի գործողության ժամկետի ավարտը»:

Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը: Ատենախոսության մեջ քաջահայտված հիմնաարժեքները հանրապետության բնականորեն ձևավորված իրավունքները, առաջարկություններն ու հիմնավորումները կարող են նպաստել այլ երկրներում կանխարժեքներով համակարգում ինքնիշխանության սահմանադրական ամրագրման և կարգավորման հիմնախնդիրները բացառապես մանուկաների ծնունդից, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում ինքնիշխանության երաշխիքների իրացման արդյունավետության բարձրացմանը:

Աշխատության գիտագործնական նշանակությունը ներդրում է հետազոտության համադրական բարեփոխումների իրականացմանը և երկրներում նախկինում նախատեսվել իրատեսական արդյունավետ արձանագրությունները վերաբերյալ լրջակ իեզրահանգումների հառաջադրմամբ: Կարծում ենք, որ նախկարող են մտնել համապատասխան կիրառական արժեքն և նպաստ են բազմաթիվ թերություններով բացմանը:

Ատենախոսության նյութերը կարող են օգտագործվել «Սահմանադրական իրավունք», «Մարդու իրավունքներ», «Սահմանադրական վերահսկողություն» դասընթացներում և հետազոտական հետազոտություններում, ինչպես նաև այն բոլոր դասընթացներում, որոնց ներառված է առարկան որևէ կերպ առնչվում է պետության ինքնիշխանության հիմնահարցերին:

Հետազոտության արդյունքների փորձարկումը: Ատենախոսությունում արտացոլված է զրահանգումները, հիմնադրությունները և առաջարկությունները համաձայն արտացոլված են հեղինակի կողմից իրատարակված գիտական հոդվածներում և մենագրությունում, իսկ դրանց առավել առանցքային նշանակություն ունեցող մասերը ներկայացվել են տարբեր բովանդակում կազմակերպված գիտաժողովներում:

Ատենախոսության կառուցվածքը:

Հետազոտության բառաչառված խնդիրների համար ժեշտ ընտանիքային կատարումներով պայմանավորված, ընտրվել է աշխատության այնպիսի կառուցվածք, որը հնարավորություն է տվել անհրաժեշտ խոսքի ամբողջականության ամբողջականությամբ ներկայացնելու հետազոտության նյութը: Ատենախոսությունը բաղկացած է բովանդակությունից, ներածությունից, 3 գլխից, դրանցում բնորոշված 9 ենթագլխից, եզրակացությունից, հավելվածից և օգտագործված գրականության ցանկից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն մեջ հիմնավորված է հետազոտության թեմայի արդիականությունը, ներկայացված են ատենախոսության նպատակներն ու խնդիրները, օբյեկտն ու առարկան, գիտական նորություն ու պաշտպանության ներկայացվող դրույթները, տեսական և գործնական նշանակությունը, ատենախոսության նորմատիվ,

փորձարարական և մեթոդաբանական հիմքերը, ինչպես նաև համառոտ տեղեկություն ատենախոսության կառուցվածքի մասին:

Ատենախոսության առաջին գլուխը «Ուսուցողական ինքնիշխանության քաղաքական-իրավական բովանդակությունը, սկզբունքները և հատկանիշները, պատմատեսական և իրավական համեմատական վերլուծություն» վերտառությամբ, բաղկացած է երեք ենթագլուխներից: *Առաջին ենթագլխում* «Ինքնիշխանությունը որպես քաղաքական և իրավական երևույթ, իրավաբնական հիմնախնդիրները և տեսական-իրավական վերլուծություն» վերտառությամբ, հեղինակը վերլուծելով տարբեր գիտական հայացքները և ուսումնասիրելով «ինքնիշխանություն» եզրույթի ծագումնաբանական նշանակությունը, կատարել է եզրահանգում, որ այդ եզրույթի նշանակությունն առավելապես պետք է դիտարկել որպես պետության քաղաքական ու իրավական կարևոր որակական բնութագիր և միաժամանակ պետության հատկանիշ:

Այս հիմնավորումները պայմանավորված հեղինակը կատարել է հետևյալ եզրահանգումը, որպես տության ինքնիշխանությունն ունի քաղաքական-իրավական բնույթ, ընդ որում, էթե իրավական կողմից ատենանշում է ինքնիշխանությունը որպես պետության իրական, անհրաժեշտ և որոշ չի հատկանիշի առկայությունը, ապա քաղաքական ինքնիշխանությունը ընդհանուրով է իշխանության քաղաքական կամ փոխի նկատմամբ պետության նկատմամբ, որն արտահայտվում է այդ իշխանության ներառման ներքին ինքնիշխան իրավունքների արտաքին ձևակերպումներում իրավական ինքնիշխանության իրականացումը:

Երկրորդ ենթագլխում «Ինքնիշխանությունը որպես սահմանադրական ինստիտուտ. սկզբունքները և հատկանիշները» վերտառությամբ, ատենախոսի կողմից հետազոտվում են սահմանադրական այդ ինստիտուտի սկզբունքներն ու հատկանիշները: Հեղինակի կարծիքով, էթե ինքնիշխանության անօտարելիության, անսահմանափակության, իշխանության գերակայության, իշխանության անբաժանելիության և պետական ինքնիշխանության նկատմամբ ժողովրդական ինքնիշխանության առաջնությունն սկզբունքներն ընկալվում են որպես հիմնարար տեղակետային գաղափարներ, որոնց հետքի վրա բացահայտվում է ինքնիշխանության քաղաքական իրավական երևույթի էությունն ու բովանդակությունը, ապա իշխանության անկախության, պետական իշխանության անկախության և գերակայության նիքնիշխանության անսահմանափակության հատկանիշները մաստային առումով դիտարկվում են որպես որակական նախնական և հատուկ դրսևորման բնութագրիչներ:

Ընդհանրացնելով, հեղինակը կատարում է այն եզրահանգումը, որ ինքնիշխանության սկզբունքի իրացումն է նյութորում է նրա հատկանիշի դրսևորման առանձնահատկության սահմանում և մեկը ինքնիշխանության միջակայական փոխկապակցում:

Երրորդ ենթագլխում «Ինքնիշխանությունը Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունքի գիտության համակարգում. ժողովրդական, ազգային տեսական ինքնիշխանության հարաբերակցության և հիմնախնդիրները» վերտառությամբ, հեղինակի կողմից անդրադարձ է կատարվել «պետական ինքնիշխանություն», «ժողովրդական ինքնիշխանություն» ու «ազգային ինքնիշխանություն» հասկացություններին հարաբերակցության նկատմամբ ժողովրդական տեսության քաղաքականության և նշանակության հիմնահարցերին:

Հեղինակի պնդմամբ, հենց ինքնիշխանության բովանդակության հիմնական համակարգային բաղադրիչի դերին են հավակնում պետական ինքնիշխանությունն ու ժողովրդի ինքնիշխանությունը, քան ի որ ժողովրդին է վերապահված երկրի քաղաքական համակարգը, տնտեսական և սոցիալական կարգերի հիմնական սկզբունքները սահմանելու գլխավորումն ատարելի իրավունքը: Այս հիմնավորման համատեքստում, ըստ հեղինակի, ակնհայտ է դառնում այն, որպես տական, ժողովրդական և ազգային ինքնիշխանություններն իրենց սատիճանակարգվածության (հիերարխիա) ու գործառնության նշանակության մեջ միասնական են,

ինչընչանակում, որ հենց ինքնիշխանությունը միակնեւանք ժանեւի, իսկ դրասուբ-
յէկտրկամկողորհանդիսանում են պետությունը, ժողովուրդը, ազգը:

*Անեւսխտություն երկրորդ գլուխը՝ «Հայաստանի Հանրապետության
ինքնիշխան իրավունքները և ինքնիշխանության բնութագրիչներն
ունենալիքները»* վերտառությամբ, բաղկացած է երեք ենթագլուխներից: *Առաջին
ենթագլխում՝ «Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության բնութագրիչները
և գործառնությանն նշանակությունը ներկայիս սահմանադրաիրավական ընկալման
պայմաններում»* վերտառությամբ, հեղինակի կողմից հետագոտվել են Հայաստանի
Հանրապետության ինքնիշխանության բնութագրիչները (պետական ինքնիշխանությու-
ն, ժողովրդական ինքնիշխանություն, սազգային ինքնիշխանություն) և դրանց
գործառնությանն նշանակությունը սահմանադրական ժամանակակից բարեփո-
խումների շրջանակում: Ընդհանրացնելով, հեղինակը գտնում է, որ, է-
թե պետության ինքնիշխանության միջատակված երեք բնութագրիչները բնութայնակա-
լի հաառումով համարժեք են, սապարանքսերտորեն փոխկապակցված են: Կոտխ գոր-
ծակցում են միասնական համակարգում:

*Երկրորդ ենթագլխում՝ «Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխան իրավունք-
ները և դրանց իրականացման հիմնասխտիքները»* վերտառությամբ, հեղինակի
կողմից հետագոտվել են պետության ինքնիշխան իրավունքներն ու դրանց նդ-
հանուր սոցիալական նշանակությունը, գտնելով, որ այդ իրավունքների
իրականացումը չպետք է հակաքաղաքացիներին հատական իրավունքներին,
քանի որ պետությունն իր իշխանությունը ձեռք բերում քաղաքացիների հավա-
քականը նդհանուրությունը ժողովրդից, և վերջինիս է պատկանում իշխանությունը,
որն էլ հանդիսանում է նույն իշխանության աղբյուրը:

Այստրամաբանության շրջանակում հեղինակը կատարում է եզրահանգում, ըստ
որի՝ պետության ինքնիշ-
խան իրավունքները հանդիսանում են ժողովրդի ինքնիշխան իրավունքների իտրատեսա
կան մանադրաիրավական գծագրում (պրոյեկցիա) պետաիրավական միջազգային-
իրավական անմիջական պրակտիկալիտրոտում, քանի որ պետու-
թյունն իրամենեւորյա գործունեությանը նթաջնում էրաշխալորելով մարդու քա-
ղաքացու իրավունքների և գատությունների գերակայությունը, այնուամենայնիվ,
չի կորցնում իր ինքնիշխանությունը կամ այնչի հիմնագրկյում:

Կատարված հետագոտության արդունքում, հեղինակը
պետության ինքնիշխան իրավունքները իտարկում է
որ պետության ինքնիշխանության իրավաբանական բովանդակության տարր:

*Երրորդ ենթագլխում՝ «Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության ներաշ-
խիքները»* վերտառությամբ, հեղինակի կողմից անորադարձ է կատարվել
պետության ինքնիշխանության ներաշխիքների իրավաբանական վերլուծությանը: Հեղի-
նակը պետության ինքնիշխանության ներաշխիքները դիտարկելով որպես ինքնիշխա-
նությանն ապահովման այնպիսի միջոցներ,
որոնցով պե-
տությունը կարգելու մկանչե գոքացնում է իր ինքնիշխա-
նության նդհանուր ված հնարավոր կամ իրական սպառնալիքները: Ընդորում, հեղինակի
կարծիքով, այդ երաշխիքներին իրավական ձևադորդելն ինքնին կոչ-
ված է ապահովել մարդու իրավունքների իրացումը և ադի իրավունքների պաշտպանու-
թյունը պետության կամ պաշտպանական միջամտությունից,
ինչը բխում է ոչ միայն պետության նշաներից, այլև հանդիսանում մար-
դունքաղաքացու իրավունքների պաշտպանության յուրահատուկ երաշխիք:

Հեղինակը բացահայտելով պետության ինքնիշխանության իրավական, քաղաքա-
կան, ձեզնոր և տնտեսական երաշխիքների իրավաբանական բովանդակությունն ու նշանա-
կությունը, կատարում է հետևյալ եզրահանգումը, որ այդ երաշխիքների համատեք-
ստում Հայաստանի Հանրապետության որպես ինքնիշխան պետության գոյությանն հիմ-
նական կամ երաշխիքային կարևորություն ունե-
ցող պայմաններ կարող են իտարկվել լի պետական իշխանության գերակայությունը,
պետության միասնությունն ու սակայնությունը:

Անեւսխտության երրորդ գլուխը՝ «Ինքնիշխանության ժամանակակից հիմնա-

սկզբունքներին: Ընդ որում, եթե ինքնիշխանության անօտարե-
լիությունն ինքնին այդպիսին է նաև փոփոխելի, կամ ինքնիշխանության անսահ-
ման անփակությունը ժողովրդավարության արժևորման տարր է, որի տարա-
բնույթը նկատման տեղեկություն կարող է տեղիք տրվել կամ այս կանոնը ստորման էրին ինքնիշ-
խանության սահման անփակումների (տույնը վերաբերում է իշխանության գե-
րակալության նուստաբաժանելիությանը), ապա պետական ինքնիշխանության նկատ-
ման բժողովրդական ինքնիշխանության առաջնայնության սկզբունքի իրացման
պարագայում չի կարող ժողովրդի իշխանությունը հակադրվել պետությանը,
որը տասականորեն անհարին:

Ինչ վերաբերում է ինքնիշխանության հատկանիշներին, ապա դրանցից առավել
էականն են իշխանության անկախությունը, պետական իշխանության միաս-
նությունը գերակայությունը, ինքնիշխանության անսահման անփակությու-
նը: Ընդ որում եթե ինքնիշխանության անկախությունը նշանակում է ար-
այդ իշխանության կրողի կողմից, որը միաժա-
մանակ է նթադրում է արտաքին անկախությունն այլ պետության իշխանությունից,
իսկ պետական իշխանության միասնությունը նուստաբաժանելի է արտանշում են,
մի կողմից, պետական իշխանության արմիններին իրավաբանության մյուս կողմից, նե-
ներին համարող պետությունը այդ պարմիններին հասնականությունը, իսկ մյուս կողմից
այդ իշխանության կրողի կամ քի իրացման միջոցով արտահայտում ինքնիշ-
խանության գերակայությունը, ապա ինքնիշխանության անսահման անփակությու-
նը, բնավ չի ենթադրում բացարձակ անսահման անփակելի էր, իսկ, եթե ինքնիշխա-
նությունը սահման անփակված է, ապա ապադրեն ինքնիշխանության չի հանդիսանում:

3. Սահմանադրական իրավունքի նորմերի համեմատական և համալիր վերլու-
ծությունները ցույց են տալիս, որ թեև Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխա-
նությունը որպես սահմա-
նադրական սկզբունք, ձևականորեն ամրագրված է միայն ՀՀ Սահմանադրության
Նախաբանում և 1-ին հոդվածում, սակայն
գործնականում այն իրականացվում է սահմանադրական իրա-
վունքի բազմաթիվ նստի տուներին նորմերով և
կանխորոշում է սահմանադրական կանոնող համակարգն ու կրթապետական կարգավո-
րման սկզբունքները և նրան կրողությունը:

4. Անդրադառնալով ժամանակակից իրավագիտության մեջ առանցքային նշանա-
կություն ունեցող ժողովրդական ինքնիշխանության, ազգային ինքնիշ-
խանության և պետական ինքնիշխանության հարաբերակցության հիմնահարցին,
աշխատանքում կարևորվել է այն, որ, եթե ժողովրդական պետական ինքնիշխա-
նությունը ժողովրդավարական պետությունների պարագայում կարող են համարվել,
ապա քաղաքական այլ ռեժիմների ժամանակ դրանք կարող են չհամարվել: Հենց այդ
հիմնավորմամբ պայմանավորված պետական իշխանության ինքնիշխանությունն
ունի ձախակցություն, սակայն, եթե պետական իշխա-
նության մեջ արտահայտվում է ղեկավարող իր
ու պետությունը կանքը,
ապա ժողովրդի ինքնիշխանությունը իրենից ներկայաց-
նում է ժողովրդի կողմից պետական ուղղիշխանության իրա-
վաբանորեն անփաստացի տնօրինում, քան ի որ ժողովուրդն է հանդես
գալիս իրեն այդ իշխանության մակադրությունը կրողը:
Այս հիմնավորմամբ կարելի է պնդել, որ ժողովրդի ինքնիշխանությունը հանդես
գալիս որպես պետական իշխանության ինքնիշխանության հիմք, իսկ,
եթե ժողովուրդը կրողն ու է ինքնիշխանությունը,
ապա պետական իշխանությունն ինքնաբերաբար կորցնում է իր ինքնիշխանությունը:

Միաժամանակ, «պետական ինքնիշխանություն», «ժողովրդական ինքնիշխանու-
թյուն» ու «ազգային ինքնիշխանություն» հասկացությունների հարաբերակցության մեջ
առավել խնդրահարույց է ազգային ինքնիշխանության
իրեն ինքնիշխան ազգի բարձրա-
գույն անօտարելի իրավունքի տրության բացահայտման հիմնահարցը: Ընդ որում, եթե

ազգային ինքնիշխանությունը ժողովրդական ինքնիշխանության հետևանքով անցումը բնորոշ է ձևավորվածքադաքացիական հասարակության նույնեղ զարգացած երկրներում, ապա անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել ազգային ինքնիշխանության իրեն բնորոշ հիկընդանություն ինքնապաշտպանության իրավունք, որն ընկալվում է նաև որպես ազգի ինքնորոշման իրավունք:

Այս ընդհանրացումից ելնելով՝ աշխատանքում կարևոր նշանակություն է տրվել այն գաղափարին, որ ազգը չի կարող իրականացնել սեփական լիարժեք քաղաքական ազատություն՝ առանց որոշակի պետական կազմակերպության նույնիշխանական կառույցների: Այստեղից, եթե այդ եզրույթները բովանդակային առումով համարժեք են, ապա դրանք սերտորեն փոխկապակցված են: Ընդհանրապես կարելի է ասել, որ ազգային ինքնիշխանության կազմակերպման համակարգում, և այդպիսի միասնականությունն ենթադրում է, որ ինքնիշխանության սուբյեկտները միաժամանակ հանդիսանում են պետություն, ժողովուրդ, ազգ:

5. Աշխատանքում առաջադրված է նաև այն եզրահանգումը, որ պետությունն իր ինքնիշխան իրավունքները սիրապետում է սեփական կամքով, այդ շեղումները պետության կամ այլու բյուկտի որոշմամբ, ինչը ենթադրում է, որ ինքնիշխան իրավունքները կարող էլ լինել այն պետությունը, որն ինքնուրույն սահմանում է սեփական իրավական կարգավիճակը, մի կողմից, իսկ, մյուս կողմից, պետության ինքնիշխան իրավունքներն ընկալվում են որպես պետության ինքնիշխանության իրավաբանական բովանդակությունն առարք:

Այս հիմնավորմամբ պայմանավորված առաջադրված է այն բնորոշումը, որ Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխան իրավունքներն ընկալվում են պետության այնպիսի իրավունքներ ա) որոնք ձևավորվել են սեփական կամքով, բ) մարմնավորում են պետական ինքնիշխանության նկատմամբ ինքնիշխանության իրացումը, գ) որոնց ցանկը անսպառելի է, դ) պատմական կոնկրետ մասնական շրջանում միայն ժողովրդի իրավահանգումներով է կանխորոշվում այս կամ այն իրավունքի առկայությունը: Այն հայտ է նաև այն, որ, եթե Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխան իրավունքներն իրականացվում են հասարակ կանխահարաբերություններին որոշակի խորքում երկաշխանություններին բաժանման նույն պատկերով (Սահմանադրության հոդվ. 4), ապա պետականն ստեղծական ինքնակառավարման մարմիններին նույնպաշտոնատարան ձևանցվել էր պահվում է միայն այնպիսի գործողություններ կատարելու իրավասությունը, որոնց համար նրանք իրագործված են Սահմանադրության բովանդակության ընդհանրով (Սահմանադրության հոդվ. 6, մաս 1):

Բացի այդ, հետազոտության առարկայի տարամաբանության շրջանակում սահմանադրական ինքնիշխանության կամ նորմերի համարված վերլուծությունն ից բխել է, որ, եթե պետության ինքնիշխան իրավունքները պատկանում են Հայաստանի Հանրապետությանը, ապա պետականն ստեղծական ինքնակառավարման մարմիններին իրագործությունները իրար կվում են որպես սովյալ սահմանադրական մարմնի իրավական կարգավիճակի տարք:

Այստեղից,

պետական մարմիններին իրագործություններն սահմանվում են պետության ինքնիշխան իրավունքներին ից բխելու ընդհանրական ստանդարտները կարող է լինել: Միաժամանակ, Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխան իրավունքները չեն կարող լիարժեք կատարվել լրապետության իրավասություն, քանի որ դրանք չեն կարող են արտացոլված ծրագրային նպատակներում եղել և որոշված չի դրանց իրացման կարգը, հետևաբար, այդ իրավունքները չեն կարող լիարժեք կատարվել Հայաստանի Հանրապետության իրավասության շրջանակում, սակայն լիարժեք կատարվում են որպես պետության իրավասության նույնիշխանություններին ձևավորման հիմք:

6. Աշխատանքում հանգամանորեն ներկայացված են պետության ինքնիշխանության երաշխիքները, որոնք կարող են բացատրել կամ առնվազն մեղմել բացասական

երևույթների հետևանքները: Ընդ որում, Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության երաշխիքների դասակարգումը ներառում է հարկավարման և կապիտալիզմի կառուցման, որդրանցիքի վերականգնումը և հարկերի վերականգնումը, որը կոչված է ապահովել մարդու իրավունքները և հարկավարման և կապիտալիզմի կառուցման նպատակները: Ընդ որում, Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության երաշխիքները ներառում են հարկավարման և կապիտալիզմի կառուցման նպատակները: Մասնավորապես, պետության ինքնիշխանության երաշխիքների բովանդակությունը որոշվում է պետական իշխանության գերակայության, նրա միասնության և անկախության մեջ, ինչն, ենթադրաբար համարվում է պետության անհատական հետ, որի ներքին իշխանության իրավական երաշխիքներն ապահովում են նրան նրա նշանակությունը, ինչպիսիք են արտաքին քաղաքականությունը: Այս համատեքստում, Հայաստանի Հանրապետության ներքին ինքնիշխանության գոյությունն իմաստավորապես մերաշխիքային նշանակություն ունեցող պայմաններ կարող են դիտարկվել պետական իշխանության գերակայությունը, պետության միասնությունը և անկախությունը:

Միաժամանակ, պետական իշխանության միասնականության ապահովման իմաստը իր նախնիքներին պայմանավորված է հենց պետության ինքնիշխանության իրավական երաշխիքների միասնությամբ: Այդ պիսիք փոխկապակցվում են իրավական միասնականության և պետության մեջ զորանց գոյությունն հետ, որն սփռված է վերջին Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին հոդվածով սխալում են 3, 6, 10, 11-րդ և այլ հոդվածների բովանդակությունը: Տվյալ դեպքում բացի միասնական իրավականություն տեսական տարածքից, խոսք կարող է գնալ նաև Հայաստանի Հանրապետության տարածքային ամբողջականության և մոնոպոլիզացիայի հետ: Իսկ ինքնիշխանության իրականացման երաշխիքներն ապահովման հիմքում ընկած է այն գաղափարը, որ պետության իշխանությունը առանց քաղաքական համակարգի այլ տարիքների հետ փոխգործակցության և բարոյա հոգեբանական այլ գործոններին աշխատմամբ, չի կարող իրականացնել պետական տնտեսական և սարակական գործերի անկախ ներարձրագույն կառավարում: Ընդ որում, գիտագործնական մեծ նշանակություն ունենալ տարածքային ինքնիշխանության քաղաքական այնպիսի երաշխիքներ, ինչպիսիք են ժողովրդական ինքնիշխանությունը, քաղաքացիական հասարակության ակադեմիայությունը և այլն:

Ինչպե՞րսե՞րում է ինքնիշխանության հոգևոր երաշխիքներին, ապաներա՞ծե՞շտ է նկատել, որ պետական ինքնիշխանության ապաշտպանվածության իրա՞ծեքությունն առաջին հերթին պայմանավորված է պետության նկատմամբ բիթոնոպոլիզացիայի վերաբերմունքով և նույն ժողովրդի համախմբվածությամբ, ինչն ենթադրում է, որ իրավական երևույթների տամասիքությունն անհնար է առանց հասարակության քաղաքականության և կապիտալիզմի կառուցման նպատակները: Սկսած այժմ, խոսք կարող է գնալ պետության և հասարակության կողմից մշտապես իրականացվող կազմակերպության և կապիտալիզմի կառուցման նպատակներին, որն արտաքին քաղաքացիների հայրենասիրական զգացումներին և գիտակցության համակարգային կապիտալիզմի կառուցումը: Պետական ինքնիշխանության տնտեսական երաշխիքներն այն տնտեսական գործոններն են, որոնք կոչված են նպաստել տնտեսական հարգանքների կառուցմանը, ինչպես նաև ստեղծելու առավել բարենպաստ պայմաններ պետության և հասարակության տնտեսական գործունեության իրականացման համար: Այդ առումով,

Հայաստանի Հանրապետությունում միան-
րային նման վարչապետի հարաբերական հաշվեկշիռով և
թյանն ապահովման համար անհրաժեշտ նոտե սակարե-
նպատակային ներկիստեղծումն էր աշխատող մեծ ընդհանրապետ
պետության քաղաքական տնտեսական կայունությանն ապահովման կարևոր պահանջ:

7. Հայաստանի Հանրապետության նիքնի շխանության միջազգային կազմակեր-
պությունների վերաբերյալ անհարաբերակցության հիմքում անհրաժեշտ է նկա-
տի
որպես տությունը չի կարող մասնակիորեն կամ ամբողջությամբ բիրնիքնի շխանությանը և փ-
ոխանցել որն է կազմակերպությանը, քանի որ բնիքնի շխան-
ության մոտ վաճառման և փայտությանը նրան հանդիսանում է վերջին հիսն հիմնական հատկ-
անիշը, իսկ միջազգային կազմակերպությունների նպետության նիքնի շխանի բա-
վունքն էրի որն է կերպ փոխանցումը չի կարող դիտարկվել որպես նիքնի շխանության
բացարձակ սահմանափակում կամ պետության միջազգային հրա-
վաստությունը կարող է կորուստ, քանի որ պե-
տության նիքնի շխանությանը կարող է դադարել մի միայն տվյալ պետության մոտ դրդի կ
ամ մարտահայտման արդյունքում:

8. Հայաստանի Հանրապետության նիքնի շխանության տրամաբանության համա-
տեքստում աշխատանքում ներկայացվել են միջազգային կազմակ-
երպությունների վերաբերյալ անհարաբերակցությունը բնութագրող հետևյալ բնութագրիչները:
ա) անդամ-պետությունների շխանի բնույթը և նպատակը, բ) անդամ-
պետությունների ներկիստեղծումն անհարաբերակցությունների բնույթը, գ) ծառայող-
ների գործունեության անկախությունը, դ) ֆինանսական անկախությունը, ե) որո-
շումների պարտադիր կատարման պայմաններն անդամ-պետությունների կողմից ան-
դամ-պետությունների տարածքում, զ) վերաբերյալ անկազմակերպության կազ-
մից միակողմանի դուրս գալու արգելքը, է) այդ կազմակեր-
պության կազմակերպությունների գերակայությունը և անդամ-պետությունների կազմակեր-
պությունների կատարման, ը) անդամ-պետությունների նիքնի շխանի կազմակերպու-
նների մի մասի փոխանցումը վերաբերյալ անկազմակերպությանը: Ընդ որում, տարբեր
երկրների սահմանադրական նորմերի համակարգված վերլուծու-
թյունից նման կազմակերպությունների փոխանցման արակալտի կային հետազո-
տությունից հետևում է, որ ա) միջազգային կազմակերպությունների նիքնի փոխանց-
վում են գործառնական նիքնի շխանի կազմակերպություններ, որոնք կազմում են նիքն-
նի շխան պետության իրավասության մաս, բայց չի նիքնի շխանության տարր, բ) սահ-
մանադրական այդպիսի կազմակերպությունների փոխանցումը պայմանավորված գր-
բալի զացիայի կազմակերպության մասնակցությունում հատ-
կապեմ միջազգային նիքնի տեղում և նոր բնույթի գործընթացները կարևոր անցնող միջազ-
գային կազմակերպությունների այնպիսի նիքնի շխանի կազմակերպության մասնակցումը,
որոնք կարող են կազմակերպության մասնակցումը և նիքնի շխանի կազմակերպությունների հետ, գ)
նման կազմակերպությունների փոխանցումն անհրաժեշտ է, քանի որ հատ-
կապեմ միջազգային հարաբերություններում քաղաքականության կամ առան-
ձին արտաքին գործունեությունների գործության պայմաններում որոշանք անհրա-
ժեշտ են պետության գործունեության համար կազմակերպված նիքնի շխանի կազմ-
ընթացներին հետ, որոնք չի համապատասխանում նիքնի շխանի կազմակերպությունների վրա:

9. ՀՀ Սահմանադրությունը հաստատում է պետության ն մարդու ու քաղաքացու
միջև հարաբերությունների հիմնարար հիմքերը, իսկ այդ փոխհարաբերություն-
ներում մոտորվող կան նիքնի շխանությունը դիտարկվում է պետական նիքնի շխանու-
թյան, դրա պակասության, անկախության նիքնի տրամաբանության հիմքը: Մակայն,
պետության մոտորվող փոխհարաբերություն-
ները չեն կարող բնութագրվել որպես իրավահավասար: Ակնհայտ է, որ
մոտորվող դիտարկումների նիքնի շխանության միակ կողմը, հետևաբար, նրան է
վերապահված պետական նիքնի շխանության նկատմամբ նրա գերակա դերակատարումը:
Սյուստեղից, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական պարտավոր-
ությունները բնութագրվում են առանձին հատուկ ցուցիչ կազմակերպությանը,

քանիորհասակապետրանքեներաշխավորում և սահմանադրականնառուցվածքիկայունությունը, և հասարակության ժողովրդավարական ինստիտուտների արդյունավետությունը, և անձիիրավունքների ուսագատությունների պաշտպանության ապահովումը:

10. ՀայաստանիՀանրապետության Սահմանադրության (2015 թվականի փոփոխություններով) ինքնիշխանության վերաբերյալ սահմանադրական նորմերը որևէ փոփոխությունների չեն ենթարկվել, այնուամենայնիվ, հայրենական կարգի և անվտանգության համար սահմանադրական իրավունքի զարգացման առումով նոր բովանդակային իմաստ է հաղորդվել ինքնիշխանության հասկացության սահմանադրաիրավական ժամանակակից ընկալումներին հատկապես համակարգային առումով փոխկապված այլ հոդվածների շրջանակում: Մասնավորապես, Սահմանադրության 3, 204 և 205-րդ հոդվածներով ամրագրված նորմերի տրամաբանությանը համապատասխան վերաբերական միջազգային կազմակերպություններին Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության կամ Հայաստանի Հանրապետության տարածքային ամբողջականության վերաբերող հարցերի լուծումը դուրս է գալիս պետական ինքնիշխանության իրացման շրջանակից և դիտարկվում որպես ժողովրդական ինքնիշխանության իրացման առարկա: Սակայն, այն դեպքում, երբ անհրաժեշտ է նույն հարցերի կապակցությամբ քաղաքացիական նախաձեռնության կարգով ներկայացված օրենքների նախագծերի վերաբերյալ հարցերը հանրաքվեի միջոցով լուծել, ապա այդ հարցերն արդեն ժողովրդական ինքնիշխանության իրացման շրջանակից դուրս են գալիս և անցնում պետական ինքնիշխանության իրացման տիրույթ: Այստեղից, վերաբերական միջազգային կազմակերպություններին Հայաստանի Հանրապետության անդամակցությանը վերաբերող հարցի լուծման օբյեկտիվ անհրաժեշտությունը առաջադրում են այդ հարաբերություններից բխող խնդիրների փոխհամաձայնեցված լուծումներ, ինչը և միջազգային, և սահմանադրաիրավական հարաբերություններում անհրաժեշտ է դիտարկել որպես պետությունների վերաբերական գործակցության նոր ձև, որտեղ յուրաքանչյուր ինքնիշխան երկիր ինքնակամ մասնակցելով վերաբերական կազմակերպություններին, իրենց մասնակցության կամքի արտահայտման միջոցով ապահովում է իր իսկ ինքնիշխանության և ազգային շահերի պաշտպանության երաշխավորումը:

11. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2015 թվականի փոփոխություններով) 1, 4, 13, 14, 19, 53, 54, 61, 81 և 116-րդ հոդվածների համակարգային վերլուծությունից բխում է, որ ինքնիշխանությունը որպես պետության անքակտելի հատկանիշ բնութագրում է Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրաիրավական կարգավիճակը: Այն ենթադրում է, որ պետական իշխանությունն ունի գերակայություն ու անկախություն երկրի ներքսում և միջազգային հարաբերություններում և այն տարածվում է երկրի ամբողջ տարածքի վրա, բացառելով երկիշխանությունը, և իրականացնում օրենսդիր, գործադիր և դատական լիարժեք իշխանություն: Այսինքն, նշված հոդվածների բովանդակային իմաստը հաստատում է պետության բացարձակ ինքնիշխանության մասին:

12. Աշխատանքում առաջադրված է այն եզրահանգումը, որ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2015 թվականի փոփոխություններով) մեկնաբանվող հոդվածների համատեքստում պետության ինքնիշխանությունը միջազգային հարաբերություններում կարող է ենթարկվել որոշակի սահմանափակումների հետևյալ դեպքերում. ա) երբ Հայաստանի Հանրապետությունը կամավոր ստանձնում է միջազգային պարտավորություններ բոլոր պետությունների հետ բարիդրացիական, փոխշահավետ հարաբերություններ հաստատելու նպատակով (բխում է Սահմանադրության 13-րդ հոդվածի բովանդակությունից), բ) երբ Հայաստանի Հանրապետությունը կամավոր մասնակցում (վավերացնում, հաստատում, ստորագրում) երկկողմ կամ բազմակողմ միջազգային պայմանագրերին (բխում է Սահմանադրության 5, 19, 116, 132-րդ և այլ հոդվածների բովանդակությունից), գ) երբ Հայաստանի Հանրապետությունը անդամակցում է միջազգային կազմակերպություններին ստանձնելով որոշակի պարտավորություններ (բխում է Սահմանադրության 13, 205-րդ և այլ հոդվածների բովանդակությունից), դ) երբ միջազգային

կազմակերպությունների կողմից ընդունված որոշումները ենթակա են պարտադիր կատարման Հայաստանի Հանրապետության կողմից (բխում է Սահմանադրության 5, 13, 19, 81, 116-րդ և այլ հոդվածների բովանդակությունից), ե) երբ Հայաստանի Հանրապետությունը ընդունում է միջազգային իրավունքի գերակայությունը ազգային օրենսդրության նկատմամբ (բխում է Սահմանադրության 13-րդ հոդվածի բովանդակությունից): Այս համատեքստում կարևորվում է այն, որ Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական ժամանակակից կարգավորումների շրջանակում վերաիմաստավորվում է պետության ինքնիշխանությունը և, հատկապես, միջազգային իրավունքի նորմերի հետ հարաբերակցության տեսանկյունից նոր իրողությունների հետ դրա հարմարեցման (ադապտացման) ուղղությամբ, և չի կարելի միջազգային իրավունքը մշտապես դիտարկել որպես պրիմատ (գերակա) կամ պետության ինքնիշխանությունը բացարձակ անսահմանափակ:

Թեկնածուական տեսակետախոսության հիմնական նորոգյուններն արտացոլված են ներկայիս կենսակիր պահպարակումներում.

1. Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության հիմնախնդիրները (Սահմանադրական ժամանակակից կարգավորումների համատեքստում և դրանց լուծումները միջազգային իրավական ու սահմանադրական արդարադատության պրակտիկայում). **Մենագրություն.**, – Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն», 2016. 10 տ.մ.,

2. Ինքնիշխանությունը որպես սահմանադրական ինստիտուտ. սկզբունքները և հատկանիշները // ՀՀ ԳԱԱ Գիտակրթական միջազգային կենտրոն, Գիտական հոդվածների ժողովածու, 2014, էջ 30-38,

3. Ինքնիշխանությունը որպես քաղաքական և իրավական երևույթ. Իրավաբանական հիմնախնդիրները և տեսական-իրավական վերլուծություն // ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի 2014 թվականի մարտի 27-28-ի միջբուհական գիտական նյութերի ժողովածու, Հանրային կառավարում, 2014, թիվ 5, էջ 43-51,

4. Ժողովրդական, ազգային ու պետական ինքնիշխանությունը. տեսական-իրավական վերլուծություն և հարաբերակցության հիմնախնդիրները // Եվրոպական ակադեմիա, Գիտական հոդվածների ժողովածու, 2014, թիվ 5/1, էջ 105-108,

5. Ինքնիշխանությունը սահմանադրական իրավունքի գիտության համակարգում. տեսական-գործնական հետազոտություն // Եվրոպական ակադեմիա, Գիտական հոդվածների ժողովածու, 2014, 5/1, էջ 109-111,

6. Պետական ինքնիշխանության և միջազգային կազմակերպության վերաբերյալ տեսության հարաբերակցության հիմնախնդիրները և դրանց լուծումները Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական արդարադատության պրակտիկայում // Արդարադատություն, 2015, թիվ 2/29/, էջ 64-69,

7. Ինքնիշխանությունը և մարդու իրավունքների սահմանադրական կարգավորման հիմնահարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում // ՀՀ ԳԱԱ Գիտակրթական միջազգային կենտրոն, Գիտական հոդվածների ժողովածու, 2015, էջ 126-131,

8. Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխան իրավունքները և դրանց իրացման հիմնախնդիրները // Եվրոպական ակադեմիա, Գիտական հոդվածների ժողովածու, 2015, թիվ 6, էջ 273-288,

9. Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության բնութագրիչները և գործառույթային նշանակությունը ներկայիս սահմանադրահրավական ընկալման պայմաններում // Հանրային կառավարում, 2015, թիվ 1, էջ 114-123,

10. Հայաստանի Հանրապետությունում ինքնիշխանության հիմնախնդիրները սահմանադրական ժամանակակից կարգավորումների համատեքստում // Արդարադատություն, 2016, թիվ 1/32/, 10 էջ (գտնվում է տպագրման փուլում),

11. Հայաստանի Հանրապետության ինքնիշխանության երաշխիքները // Եվրոպական ակադեմիա, Գիտական հոդվածների ժողովածու, 2015, թիվ 6, էջ 289-303:

ХАЧАТРЯН АРАМ АШОТОВИЧ

**ПРОБЛЕМЫ КОНСТИТУЦИОННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
СУВЕРЕНИТЕТА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 “Публичное право”.

Защита диссертации состоится 18 марта 2016 года, в 16:00 часов на заседании специализированного совета ВАКРеспубликой Армения 041 по юриспруденции при Академии государственного управления Республикой Армения
(0028, г. Ереван, ул. Киевяна 8).

РЕЗЮМЕ

Актуальность темы диссертации обусловлена функциональной ролью вопроса государственного суверенитета, искажением содержания его границ, отсутствием целостности правового подхода в вопросе суверенитета в отечественной правовой системе, недостаточной проработанностью нормативно-правового восприятия правовых явлений, необходимостью поиска систематизированных решений и обозначения текущих проблем с точки зрения конституционного регулирования государственного суверенитета и суверенных прав Республики Армения.

В работе автор проанализировал правовое содержание государственного суверенитета и проблем конституционного регулирования, теоретико-правового значения данного института в науке конституционного права, а также проблем его функциональной роли в современных условиях углубления международной интеграции и геополитических процессов.

Автор в диссертации осуществил комплексные исследования по проблемам соотношения суверенитета и суверенных прав Республики Армения, а также государственного суверенитета и надгосударственных международных организаций.

Структура имеющей научно-практическое значение диссертации, дала возможность автору рассмотреть почти все связанные с темой проблемы.

В первой главе автор подробно представил правовое содержание суверенитета государства, как правового и политического явления, затронул

проблемы принципов и критериев суверенитета, как конституционного института, а также исследовал проблемы соотношения государственного, народного и национального суверенитетов.

Во второй главе диссертации автор обратился к изучению гарантий и правовых критериев суверенитета государства и их функциональному значению, а также осуществил исследование концептуальных подходов определения суверенных прав Республики Армения и проблем их реализации.

В третьей главе диссертации исследованы правовые проблемы соотношения суверенитета Республики Армения и надгосударственных международных организаций в контексте современного конституционного регулирования и их решения, как в международно-правовой практике, так и в практике конституционного правосудия.

Основные результаты исследования были отражены в монографии и научных статьях. В то же время автор на основе рассмотрения исторического опыта выдвинул теоретические положения концептуального и практического характера, которые могут быть использованы для усовершенствования конституционных норм Республики Армения.

Необходимо отметить, что все выводы данной диссертационной работы построены на четких источниковедческих и методологических основах.

Исходя из целей исследования, были выдвинуты некоторые актуальные задачи и представлены авторские замечания и необходимые выводы, которые вытекают из логического хода этого исследования и аргументированы надлежащим образом.

Диссертация имеет научно-ориентированное направление и является аналитическим научным исследованием.

KNACHATRYAN ARAM

THE PROBLEMS OF SOVEREIGNTY CONSTITUTIONAL REGULATIONS OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Dissertation for Ph.D. in Law on the specialization of 12.00.02 “Public Law”

The defence of the dissertation will be held on 18 march 2016, at 16:00, at the session of the specialized council 041 on Jurisprudence the Supreme Certifying Commission of the Republic of Armenia at the Public Administration Academy of the the Republic of Armenia (0028, Yerevan, Kievyan st. 8)

SUMMARY

The vitality of the thesis topic is conditioned with the functional role of state sovereignty, distortion of content boundaries of sovereignty, absence of integral legal approaches of sovereignty in the domestic legal system, incomplete legal perception of legal phenomena, necessity of finding systematized solutions to outlined current problems in terms of constitutional new regulations concerning sovereignty and sovereign rights in the Republic of Armenia.

The author analyzed and did integrated research on the legal content of state sovereignty and the problems of its constitutional regulation, the place and role of this institution in the science of constitutional law. The state sovereignty's functional role in the current conditions of legal perception and in the context of constitutional reforms is discussed in the deepening conditions of international integration and geopolitical processes. The constitutional institution's principles, characteristics and functional role, guarantees and constitutional arrangements of their realization are covered as a sovereignty of the Republic of Armenia. The problems concerning the sovereignty and sovereign rights of the Republic of Armenia as well as state sovereignty and international organizations over-statehood correlation issues are discussed in the thesis.

The thesis structure having scientific-practical importance enabled the author to discuss almost all the problems concerning the topic. In the first chapter,

the author presented the legal content of the state sovereignty as a legal and political phenomenon as well as touched upon the problems concerning sovereignty principles and criteria as a constitutional institution. The correlation problems of state sovereignty, people's and national sovereignties are discussed as well. In the second chapter of the thesis the author studied the state sovereignty guarantees and legal criteria as well as their functional importance.

The definition of the sovereign rights of the Republic of Armenia as well as their implementation problems and concept approaches to their solutions are reviewed. In the third chapter the legal problems concerning the RA sovereignty and international organizations' over-statehood in the context of legal problems' current constitutional regulation and their solution, in the international, legal and constitutional justice practice are investigated.

The research results are reflected in the thesis summary and scientific articles. The author highlighted theoretical provisions having conceptual and functional character based on empirical experience.

These are the provisions that may be used to improve constitutional norms of the Republic of Armenia. It should be mentioned that all the conclusions on the thesis are based on the clear empirical facts and methodology.

Based on the research goals some vital problems are discussed and the necessary conclusions and remarks arising from the logical approach of the research are made by the author and are proved properly.

The thesis has scientific-orientation direction and is an analytic-scientific research.